



# کتاب کار و تمرین فارسی چهارم



نوشین باباشاه



باناام خدا

# مقدمه:

چه شد که ما به فکر تألیف مجموعه «کتاب‌های کار و تمرین فارسی» افتادیم؟ درس فارسی علاوه بر مهارت خواندن و نوشتن، نیاز به تسلط به مفاهیم دستوری و ادبی دارد و تمرین‌های کتاب درسی برای رسیدن به این هدف خیلی کم است. همین شد که ما تصمیم گرفتیم کتاب کار و تمرین کاملی تألیف کنیم. این کتاب علاوه بر اینکه باعث می‌شود شما کتاب درسی را خیلی خوب یاد بگیرید، قسمت‌هایی هم برای بچه‌های سخت‌کوش و ممتاز دارد. پرسش‌های مبتکرانه برای این طراحی شده که شما به یک دانش‌آموز فوق‌العاده تبدیل شوید. هر فصل کتاب براساس موضوع‌بندی کتاب درسی تفکیک شده و هر درس آن شامل قسمت‌های زیر می‌باشد:

۱- واژه‌نامه

۲- درس‌نامه

۳- سؤالات تشریحی

۴- بیشتر بدانیم

۵- پرسش‌های مبتکرانه

۶- آزمون‌های میان ترم و پایان ترم

این کتاب را خانم نوشین باباشاه یکی از مؤلف‌های خوب کشورمان نوشته و خانم زینب عرب ناظر علمی کار بوده است.

باید از گروه حرفه‌ای طراحی و حروفچینی این مجموعه، خانم‌ها آسیه عبدالحسینی (حروفچین، صفحه‌آرا و رسام)، بهاره خدای (گرافیکست)، سپیده رشیدی، زهرا گودرز و رضیه صفریان (طراح جلد) و آقای حسین کشتی‌کار (مسئول فنی) هم تشکر کنیم. در آخر خسته نباشید می‌گوییم به آقای هادی عزیززاده (دبیر مجموعه) که برای به ثمر رسیدن این مجموعه مشاور و همراه ما بوده‌اند.

انتشارات مبتکران





# فهرست

صفحه	عنوان
۷	<b>فصل اول: آفرینش</b>
۸	درس اول: آفریدگار زیبایی
۱۰	تمرین‌های تشریحی
۱۳	پرسش‌های مبتکرانه
۱۵	<b>درس دوم: کوچ پرستوها</b>
۱۷	تمرین‌های تشریحی
۲۰	پرسش‌های مبتکرانه
۲۲	<b>فصل دوم: دانایی و هوشیاری</b>
۲۳	درس سوم: راز نشانه‌ها
۲۵	تمرین‌های تشریحی
۲۹	پرسش‌های مبتکرانه
۳۱	<b>درس چهارم: ارزش علم</b>
۳۳	تمرین‌های تشریحی
۳۷	پرسش‌های مبتکرانه
۳۹	آزمون میان ترم اول
۴۱	<b>درس پنجم: رهایی از قفس</b>
۴۳	تمرین‌های تشریحی
۴۷	پرسش‌های مبتکرانه
۴۸	<b>فصل سوم: ایران من</b>
۴۹	درس ششم: آرش کمانگیر
۵۱	تمرین‌های تشریحی
۵۵	پرسش‌های مبتکرانه
۵۷	<b>درس هفتم: مهمان شهر ما</b>
۵۹	تمرین‌های تشریحی
۶۲	پرسش‌های مبتکرانه
۶۴	آزمون ترم اول
۶۶	<b>فصل چهارم: فرهنگ بومی</b>
۶۷	درس هشتم: درس آزاد
۶۸	درس نهم: درس آزاد

**فصل پنجم: نام آوران ..... ۶۹**

درس دهم: باغچه اطفال ..... ۷۰

تمرین‌های تشریحی ..... ۷۲

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۷۶

درس یازدهم: فرمانده دل‌ها ..... ۷۸

تمرین‌های تشریحی ..... ۸۰

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۸۴

درس دوازدهم: اتفاق ساده ..... ۸۶

تمرین‌های تشریحی ..... ۸۸

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۹۲

آزمون میان ترم دوم ..... ۹۴

**فصل ششم: راه زندگی ..... ۹۷**

درس سیزدهم: لطف حق ..... ۹۸

تمرین‌های تشریحی ..... ۱۰۰

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۱۰۵

درس چهاردهم: ادب از که آموختی؟ ..... ۱۰۷

تمرین‌های تشریحی ..... ۱۱۰

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۱۱۴

درس پانزدهم: شیر و موش ..... ۱۱۵

تمرین‌های تشریحی ..... ۱۱۷

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۱۲۰

**فصل هفتم: علم و عمل ..... ۱۲۲**

درس شانزدهم: پرسشگری ..... ۱۲۳

تمرین‌های تشریحی ..... ۱۲۵

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۱۳۰

درس هفدهم: مدرسه هوشمند ..... ۱۳۲

تمرین‌های تشریحی ..... ۱۳۴

پرسش‌های مبتکرانه ..... ۱۳۹

آزمون ترم دوم ..... ۱۴۱

**پاسخ‌های مبتکرانه ..... ۱۴۴**



درس اوّل:

آفریدگار زیبایی

درس دوم:

کوچ پرستوها

فصل اوّل:  
آفرینش

آفریدگار زیبایی

مترادف واژگان مهم درس

زینت داد: آراست، تزیین کرد	نهان: پنهان
برکه: دریاچه	دمی: لحظه‌ای
انبوه: زیاد	پذیرفت: قبول کرد
تاب نیاوردند: تحمل نکردند، طاقت نیاوردند	آویخت: آویزان کرد
گلگون: سرخ رنگ، به رنگ سرخ	گودال: چاله
ارغوانی: رنگ قرمز مایل به بنفش	پراکند: پخش کرد
قشر: لایه، پوسته	غوک: قورباغه
ضحیم: کلفت	از پس: از پشت
دل انگیز: زیبا	جلا داده است: شفاف و پاکیزه کرده است
دریغ: افسوس	چیره دست: ماهر، زبردست
معرفت: شناخت	نظاره: تماشا
رَمه: گله	دره: شکاف بین دو کوه
داوری: قضاوت کردن	پهنه: سطح
جهان افروز: روشن کننده‌ی جهان	ترسیم کرد: نقاشی کرد

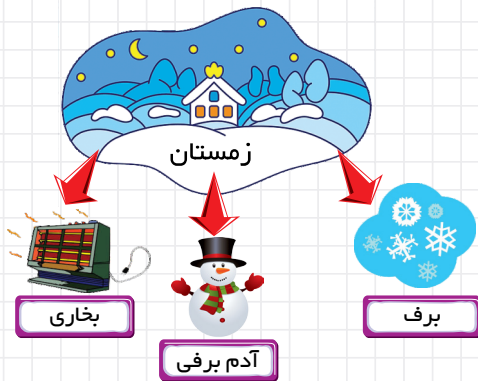




## دانش ادبی و زبانی

### شبکه‌ی معنایی

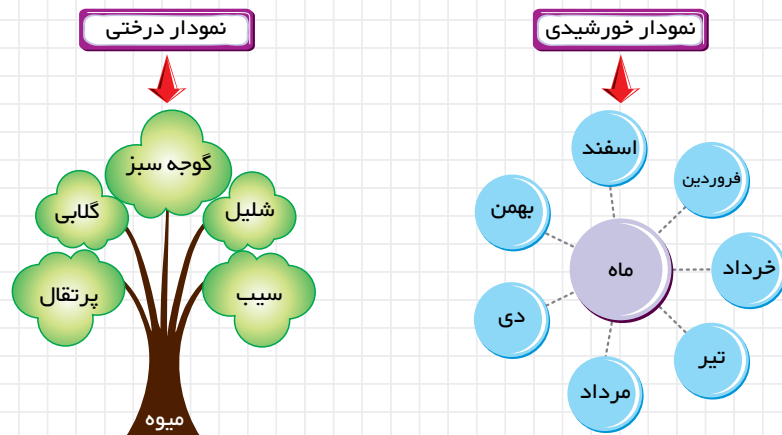
زمانی که یک یا چند کلمه در یک مجموعه قرار بگیرند و ما را به یاد یک مفهوم کلی بیندازند، یعنی یک رابطه‌ی معنایی برقرار شده است که به آن «شبکه‌ی معنایی» می‌گویند. برای اینکه رابطه‌ی بین این واژه‌ها را بهتر نشان دهیم می‌توان از نمودار استفاده کرد.



به مثال روبه‌رو دقت کنید:

\* کلمه‌ی «زمستان» در حقیقت یک «کُل» است که می‌تواند زیر مجموعه‌های زیادی داشته باشد.

\* نمودار را می‌توان با شکل‌های گوناگونی کشید که به دو نمونه اشاره می‌شود.



تمرین های تشریحی



۱) مانند نمونه جاهای خالی را با واژه های مترادف پر کنید.


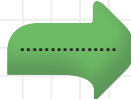




الف) چه صبح (دل انگیزی - زیبایی) هست.

ب) صدای (قورباغه - ..... ) تمام جنگل را فرا گرفته بود.

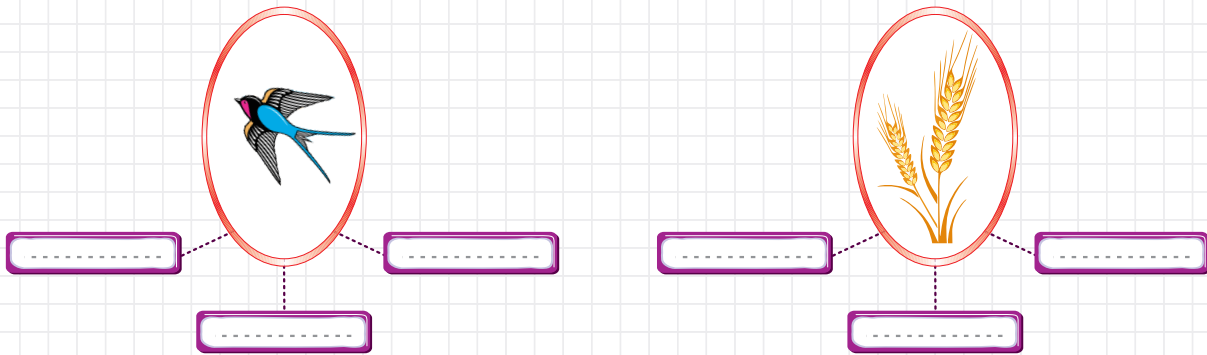
ج) روی آب درون چاله ها بر اثر سرما (قشر - ..... ) نازکی از یخ بسته شده بود.

د) تابستان کنار جنگل را با بوته های (انبوه - ..... ) زینت داد.

۲) مخالف واژه های زیر را بنویسید.

 زیبا	 انبوه	 دشوار
 تیره	 زیر	 آغاز

۳) تصاویر زیر شما را به یاد چه چیزهایی می اندازند؟ با توجه به آنها نمودار را کامل کنید.



۴) در میان واژگان زیر، مانند نمونه هر کدام از کلمه ها را که با هم رابطه ی معنایی دارند، با موضوع اصلی هم رنگ کنید.

۵) جاهای خالی را به گونه‌ای پر کنید که معنای جمله کامل شود.

الف) آسمان را با ابرهای خاکستری .....

ب) نشان داد که قطره‌های باران، برگ‌های درختان را جلا .....

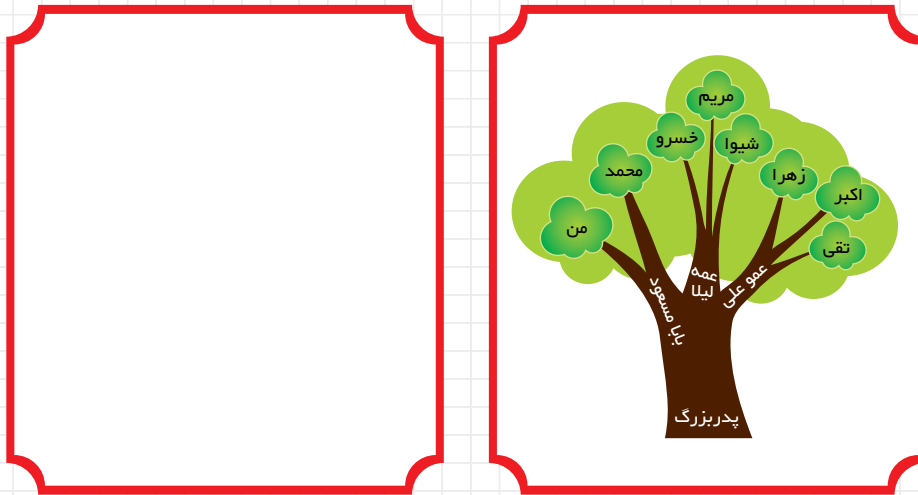
ج) باد وزید و ابرهای تیره را از جلوی خورشید .....

د) تمام سطح زمین را به رنگ سفید .....

۶) هر کلمه را به قسمت مناسب خود متصل کنید.

رنگ	●	مند	●
پرنده	●	نما	●
خود	●	آمیزی	●
هنر	●	گاه	●
	●	ان	●

۷) مانند نمونه برای خانواده‌ی خود نمودار درختی بکشید.



۸) برای هر یک از نشانه‌های جمع، یک کلمه از درس پیدا کرده و بنویسید.

ها ← ..... ان ← ..... ات ← .....

۹) کنار گزینه‌ی درست شکل  بکشید.

الف) پاییز به رنگ کاج‌ها و سروها دست نزد زیرا

با رنگ سبز بسیار زیباتر بودند.  این درختان در همه‌ی فصل‌ها سبز هستند.

ب) کدام گزینه جمع کلمه‌ی تصویر است؟

تصاویر  تصویرات

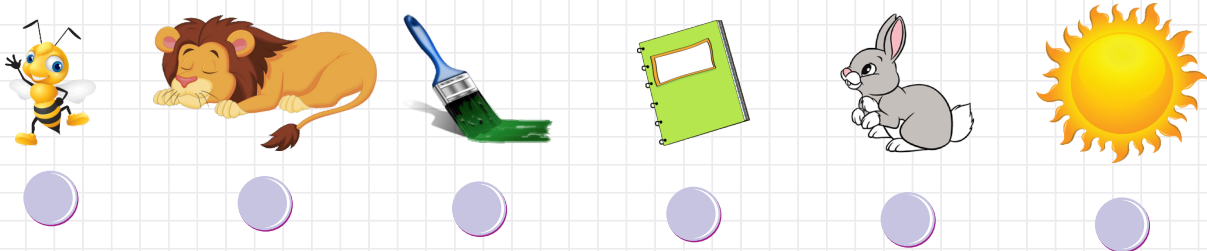
۱۰ دور واژه‌هایی که ارزش املائی دارند خط بکشید.

دشوار	منظره‌ای	برف	ارغوانی	مردم	پاییز
بِزاق کرد	جلا داد	زمستان	زینت دادن	خَم	بقیه

۱۱ در متن زیر غلط‌های املائی را پیدا کرده و املائی صحیح آن‌ها را در سطر زیر بنویسید.

او به سراق جنگل رفت در آن جا شاخه‌هایی را دید که دیگر طاب نگهداری میوه‌ها را ندارند در اطرافش درختان کاج و سنوبر با غدهای بلند ایستاده بودند.

۱۲ کنار هر کدام از تصاویری که در درس آمده بود علامت بزنید.



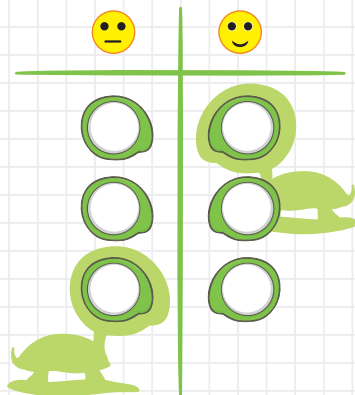
۱۳ به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

الف در شعر «خبر داغ» چرا برگ بی‌حوصله شد و سبزه، خمیازه کشید؟

ب معمولاً در کدام فصل می‌توان جای پای حیوانات را مشاهده کرد؟

ج در شعر «خدا»، مادر پاسخ سؤال‌های کودکش را که درباره‌ی خدا می‌پرسید، چه داد؟

۱۴ درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را با ✓ یا ✗ مشخص کنید.



الف همه‌ی فصل‌ها قلم به دست گرفتند تا بنویسند.

ب فصل‌ها خورشید را به داوری انتخاب کردند.

ج برای نوشتن در مورد یک تصویر باید به جزئیات آن دقت کنیم.

۱۵ هر ترکیب را در جمله‌ای زیبا به کار ببرید.

بوته‌های انبوه:

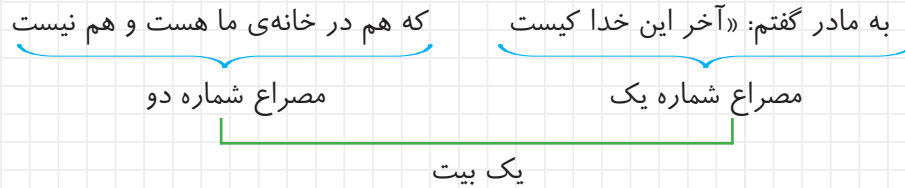
گودال‌های کوچک:

ابره‌های خاکستری:



بیشتر بدانیم

شعر، کلامی دارای وزن و آهنگ است و از تعدادی بیت تشکیل می‌شود. هر بیت دو مصراع دارد.



البته در زبان امروز، شعر دچار تغییراتی شده است؛ به این معنی که شعرهایی وجود دارد که از بیت‌ها و مصراع‌های یک اندازه تشکیل نشده‌اند.

به مثال زیر توجه کنید:

غنچه با دل گرفته گفت:

«زندگی لب زخنده بستن است»

گوشه‌ای درون خود نشستن است»

گل به خنده گفت:

در زندگی شکفتن است،

با زبان سبز راز گفتن است.

به این گونه شعرها، «شعر نو» گفته می‌شود.



پرسش‌های مبتکرانه

۱) کدام یک از گزینه‌های زیر یک مصرع می‌باشد؟

الف) بگذار سروها به همان رنگ باقی بمانند.

ب) برگ درختان سبز در نظر هوشیار

ج) خبر داغ کلاغ / ده به ده می‌پیچد

د) نقاشی تابستان بسیار زیبا از کار درآمد.

۲) کدام یک از کلمه‌های زیر جمع نمی‌باشد؟

الف) مناظر

ب) روشنایی

ج) مزارع

د) بندگان

۳) اگر در یک تابلوی نقاشی تصاویر درختان به رنگ ارغوانی و پرستوهایی که زیر ابرهای خاکستری در حال حرکت هستند کشیده شده باشد، یعنی نقاش چه فصلی را کشیده شده است؟

الف) زمستان

ب) بهار

ج) تابستان

د) پاییز

۴) گزینه‌ی نادرست را انتخاب کنید.

- الف نقاش ← نقش  
ب هنرمند ← هنر  
ج زراعت ← زینت  
د اقشار ← قشر

۵) مفهوم بیت زیر در کدام گزینه آماده است؟

- برگ درختان سبز در نظر هوشیار  
الف همه‌ی درختان برگ سبز دارند.  
ب برگ‌های درختان همه ورق هستند.  
ج کردگار مهربان درختان را آفریده  
د یک انسان هوشیار از برگ سبز هم برای شناخت خدا استفاده می‌کند.

۶) در کدام گزینه غلط املائی وجود ندارد؟

- الف پاییز و زمستان گفتگو می‌کردند.  
ب بوته‌های تمشک را ذینت داد.  
ج پرستوهای محاجر نشستند.  
د مزارع را به رنگ زرد طلایی درآورد.

۷) کدام گزینه با توجه به معنای آن نادرست است؟

- الف نزاره = تماشا  
ب دریغ = افسوس  
ج معرفت = شناخت  
د برکه = دریا

۸) حروف به هم ریخته (و - م - د - ه - ن - ش) مربوط به کدام کلمه می‌باشد؟

- الف دمنوش  
ب شنوم  
ج هوشمندانه  
د هوشمند

۹) منظور از قسمتی که زیر آن خط کشیده شده است، چیست؟

(خورشید از پس ابر خاکستری رنگ، نگاهی انداخت.)

- الف خیره شد.  
ب نگاه کرد.  
ج سرش را به زیر انداخت.  
د یواشکی نگاه کرد.

۱۰) کدام گزینه برای کلمه‌ی «هی» در مصرع «ابر، هی می‌بارید» درست نیست؟

- الف همان  
ب دائم  
ج پشت سر هم  
د پیایی

کوچ پرستوها

مترادف واژگان مم درس

جامه: لباس	می ربایند: با سرعت می گیرند
بیابند: پیدا کنند	جنب و جوش: تلاش
آسیب: صدمه	پی در پی: پیوسته، پشت سر هم
دشواری: سختی	نشان: علامت، نشانه
رسم: روش، راه	بر می خیزیم: بلند می شویم
کمیاب: آنچه کم است و به راحتی در دسترس نیست، نادر	سپری شدن: گذشتن
ناچار می شوند: مجبور می شوند	شگفتی: حیرت و تعجب
راهیابی: پیدا کردن راه	پیمودن: طی کردن، پشت سر گذاشتن
پیشین: قدیمی	نهاده است: قرار داده است.
آسودگی: آرام و راحت بودن	لابد: انگار
بی پروا: بدون ترس	کوچ: مهاجرت کردن
آب و هوای معتدل: آب و هوایی که نه سرد و نه گرم است.	جست و خیز: حرکت، بالا و پایین پریدن
شدت: سختی، بدبختی	التماس کنان: در حال اصرار کردن
محال: نشدنی	اوایل: ابتدا
همتا: نظیر	



## دانش ادبی و زبانی

علائم نگارشی نشانه‌هایی هستند که به ما در خواندن و درک بهتر مطلب کمک می‌کنند و می‌توانیم با وجود آن‌ها از خواندن جملات لذت ببریم.

چند نمونه از علائم نگارشی:

۱- نقطه (.) : یکی از علائم‌هایی است که کاربرد زیادی دارد. در پایان جمله می‌آید و بعد از این علامت باید کاملاً مکث کنیم.

**مثال** فردا جشن بزرگی داریم.

۲- ویرگول (,) : به این نشانه درنگ‌نا نیز می‌گویند. هر گاه این علامت را در جمله دیدیم باید پس از آن یک مکث کوتاه داشته و ادامه‌ی جمله را بخوانیم.

**مثال** رضا، بسیار شجاع است.

**نکته** باید بدانیم گاهی با چاپه‌چا شدن ویرگول در جمله معنای آن تغییر خواهد کرد.

پس، فردا به مسافرت می‌رویم ← (یعنی روز بعد)

پس فردا، به مسافرت می‌رویم ← (یعنی ۲ روز بعد)

۳- نقطه‌ویرگول (؛) : هر گاه این علامت را ببینیم یعنی باید مکث طولانی‌تری از علامت (.) داشته باشیم زیرا معنای جمله هنوز کامل نیست و به جمله‌ی بعدی وابسته است.

**مثال** پسرک خوابش می‌آمد؛ اما برای دیدن پدر مقاومت می‌کرد.

۴- علامت سؤال (?) : که به آن علامت پرسش نیز می‌گویند. در آخر جمله‌ی پرسشی می‌آید و گاهی نشان‌دهنده‌ی شک و تردید است.

**مثال** واقعاً از تاریکی می‌ترسی؟

آیا از تاریکی می‌ترسی؟

۵- علامت عاطفی (!) : زمانی از این علامت استفاده می‌کنیم که جمله‌ی ما نشان‌دهنده‌ی حالت‌هایی مانند: تعجب، هیجان، شادی، خشم، و ... باشد.

**مثال** چه تابلوی عجیبی!

۶- علامت دو نقطه (:): که به آن نقل قول هم گفته می‌شود. اگر بخواهیم از قول کسی مطلبی را بنویسیم از این علامت استفاده می‌کنیم و مطلب آن فرد را داخل گیومه « » قرار می‌دهیم.

**مثال** پدرم گفت: «بهترین دوستان در قفسه‌ی کتابخانه منتظرند.»



تمرین های تشریحی



۱) با استفاده از کلمه های زیر، متن را کامل نمایید. (دو کلمه اضافه است).

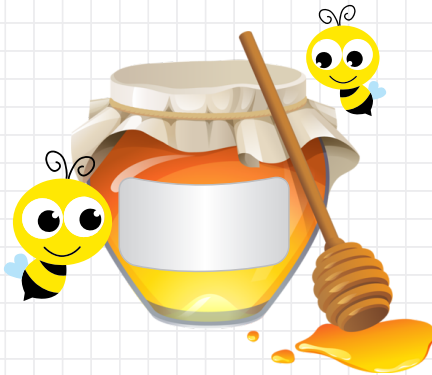


دنیایی که ما در آن زندگی می کنیم، ..... فراوانی دارد. یکی از این شگفتی ها ..... پرستوهاست. این پرنده های کوچک، پس از ..... شدن زمان دراز و ..... راهی طولانی، بدون آن که ..... کنند، دوباره به ..... پیشین خود باز می گردند.

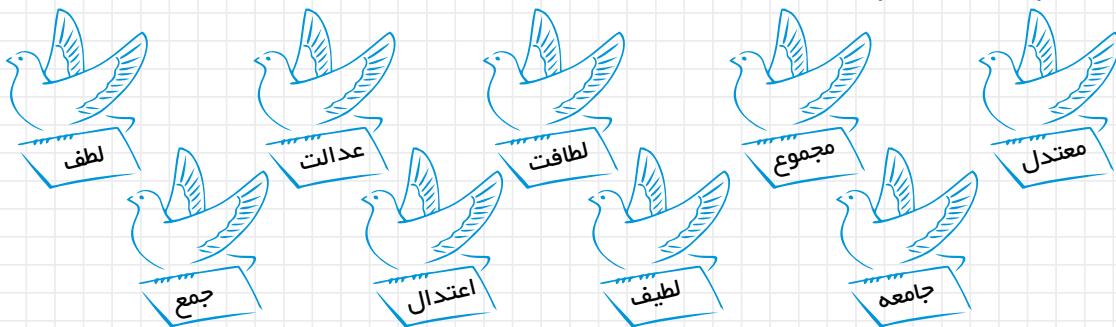
۲) عبارت های مرتبط را به هم وصل کنید.



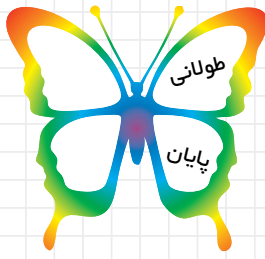
۳) کلمه هایی را که جمع نیستند، در ظرف عسل بنویسید.



۴) کلمه های هم خانواده را هم رنگ کنید.



۵) مخالف کلمه‌های زیر را بنویسید.



..... = آسیب

..... = پیشین

..... = جامه

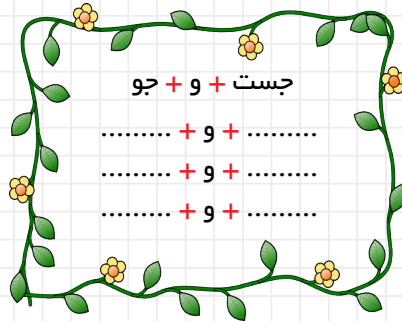
..... = نهاده است

..... = می‌ریزند

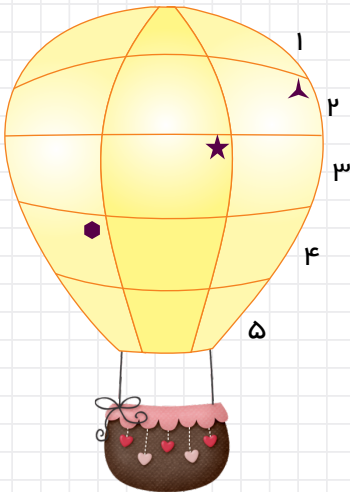
..... = سپری شدن

۶) مترادف کلمه‌های زیر را بنویسید.

۷) مانند نمونه، کلمه‌هایی را بنویسید که از سه قسمت تشکیل شده باشد.



۸) جدول زیر را حل کنید.



۱- دوازده ماه است.

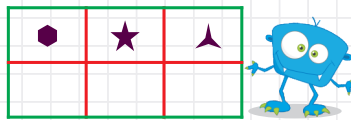
۲- مخالف نزدیک

۳- هم معنی مسیر

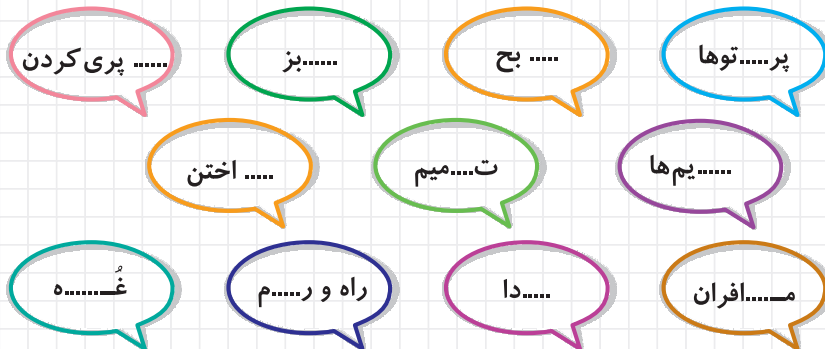
۴- جوجه از آن بیرون می‌آید.

۵- سرپرست خانواده

رمز جدول: .....



۹) کلمه‌های ناقص زیر را با استفاده از حروف (ص - س) پر کنید.



۱۰. جمله‌ای بنویسید که با تغییر جای ویرگول معنای آن تغییر کند.

جمله اول:

جمله دوم:

۱۱. کنار جمله‌های درست 😊 بکشید و کنار جمله‌های نادرست ☹️ بگذارید.

الف خطرهای زیادی برای پرستوها در سفر اتفاق می‌افتد و تعداد کمی، سلامت به مقصد می‌رسند.

ب چیزهایی مثل عشق، محبت و هوا را نمی‌توان با چشم دید.

ج پرستوهای جوان منتظر آموزش والدینشان نشده و خودشان ساختن لانه را به عهده می‌گیرند.

د کلمه‌های (غرور و خودپسندی) با هم مترادف هستند.

۱۲. در جمله‌های زیر نشانه‌ی (، - ؛) را به کار ببرید.

الف این پرندگان هنگام پرواز ناگهان خود را به جمع پرستوهای در حال پرواز می‌زنند.

ب خطر دیگر حمله‌ی پرندگان شکاری مانند عقاب شاهین و قرقی است.

ج تو دنبال خدا هستی سنجاب کوچولو؟

د گریه نکن سنجاب کوچولو! خدا دیدنی نیست اما او ما را می‌بیند.

۱۳. در متن زیر علامت‌های نگارش مناسب (.) (؟) (!) (: « ») بگذارید.

سلام  مرا می‌شناسید  من یک پرنده هستم  شاید شما اسم مرا شنیده باشید  وقتی به دنیا آمدم

مادرم گفت  تو پرستو هستی  به مرور قد می‌کشی  بال‌هایی باریک و نوک تیز و منقاری

کوتاه دارم  ولی تعجب می‌کنم زیرا با این خصوصیات می‌توانم حشرات خیلی خوشمزه شکار کنم.

۱۴. با کلمه‌ی داخل پاکت، یک جمله‌ی خبری، یک جمله‌ی پرسشی و یک جمله‌ی تعجبی نوشته، سپس در جای خالی بنویسید هر جمله از چند کلمه تشکیل شده است؟



..... خبری:

..... پرسشی:

..... تعجبی:

بیشتر بدانیم

ویرگول یک کلمه‌ی فرانسوی (Virgule) است که به مرور زمان در زبان فارسی هم رایج شد و نشانه‌ی فاصله در جمله می‌باشد.

ویرگول کاربردهایی دارد که نمونه‌هایی را می‌توان نام برد:

۱- میان دو جمله: اگر لباس گرم نپوشیده بودم، حتماً سرما می‌خوردم.

۲- بین حروف و اعداد: یک، دو، سه، ...

۳- آدرس و نشانی: تهران، خیابان شریعتی، کوچه توپچی، پارک اندیشه، فرهنگسرای اندیشه



پرسش‌های مبتکرانه

۱) مخالف کلمه‌ی «معلوم» کدام گزینه می‌باشد؟

- الف علوم       ب جاهل       ج مجهول       د عالم

۲) منظور از آن‌ها در جمله‌ی زیر چیست؟

(بعضی از آن‌ها، سال‌های پی در پی کوچ کرده‌اند)

- الف شاهین       ب قرقی       ج عقاب       د پرستو

۳) کدام یک از نوشته‌های زیر «ضرب‌المثل» نمی‌باشد؟

- الف پرستوها به لانه باز می‌گردند.
- ب مار از پونه بدش می‌آید، دم لانه‌اش سبز می‌شود.
- ج آبی از او گرم نمی‌شود.
- د از هر دست که بدهی از همان دست پس می‌گیری.

۴) جمع کلمه‌ی «لطف» کدام گزینه می‌باشد؟

- الف لطیف       ب لطفاً       ج الطاف       د لطافت

۵) علامت ویرگول در کدام جمله نادرست می‌باشد.

- الف شکوه محبت، بیش از انتقام است.
- ب شکوه، محبت بیش از انتقام است.
- ج پسر، دانشمند جوانی را دید.
- د پسر دانشمند، جوانی را دید.

۶) خواندن و نوشتن کدام کلمه متفاوت است؟

- الف حتماً       ب البتّه       ج پاییز       د کوه

۷) کدام گزینه برای نوشتن جمله‌ی نقل قول صحیح می‌باشد؟

- الف ( ):       ب « »:       ج « »:       د « »: